

Aspekt czasownika w czasie przeszłym

pakiet dydaktyczny dla grup uczących się pochodzenia wschodniosłowiańskiego

Od autorki

Niniejszy pakiet zadań przeznaczony jest do nauki osób dorosłych pochodzenia wschodniosłowiańskiego w grupach na poziomie zaawansowania A2-B1. Zestaw zaprojektowany został zgodnie z wytycznymi *ESOKJ* oraz *Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 26 lutego 2016r. w sprawie egzaminów z języka polskiego jako obcego*¹, określającego wymogi certyfikacji znajomości języka polskiego jako obcego. Umieszczone ćwiczenia rozwijają w sposób zintegrowany wszystkie sprawności językowe (czytanie, słuchanie, pisanie oraz mówienie), nastawione są jednak przede wszystkim na kształcenie kompetencji gramatycznych. Zalecane jest korzystanie z pakietu pod przewodnictwem nauczyciela, aczkolwiek jego konstrukcja w oparciu o metodę kognitywną pozwala także na wykorzystanie go podczas samodzielnej nauki. Przedstawiony materiał został przygotowany z myślą o kursach odbywających się 1-2 razy tygodniowo i powinien zostać rozłożony na dwie lub trzy godziny lekcyjne. Zestaw może zarówno zostać wykorzystany w całości jako materiał wprowadzający, omawiający i utrwalający zagadnienie aspektu jak i wykorzystany częściowo jako dodatkowy materiał uzupełniający.

Prezentowany pakiet zadań stanowi innowacyjne podejście do nauczania aspektu czasowników z perspektywy glottodydaktyki polonistycznej. Wprowadzone rozwiązania ujmują wiadomości dotyczące aspektu czasownika w holistyczny i syntetyczny sposób. Komplementarne podejście do zagadnień morfologicznych oraz semantycznych dotyczących aspektu ma na celu zapewnienie uczniom odpowiedniego zaplecza teoretycznego, które następnie zostaje wykorzystane oraz zautomatyzowane w zróżnicowanych ćwiczeniach utrwalających. W ten sposób zapewniony zostaje optymalny oraz zrównoważony rozwój kompetencji stosowania aspektu w praktyce oraz ogólnych sprawności językowych (czytanie, słuchanie, pisanie oraz mówienie).

Zestaw został przygotowany w oparciu o założenia podejścia kognitywnego oraz model dedukcyjny. Zagadnienia semantyczne zostały ujęte w formie katalogu podstawowych znaczeń semantycznych wraz z podaniem charakterystycznych określeń

¹ https://www.infor.pl/akt-prawny/DZU.2016.061.0000405,rozporzadzenie-ministra-nauki-i-szkolnictwa-wyzszego-w-sprawie-egzaminow-z-jezyka-polskiego-jako-obcego.html?fbclid=IwAR1V47mH_f2Znim7xpTJIyL4KZtkvmrLn9e5dSf63IzpufiS7k5rixO8-JA (dostęp: 12 X 2021)

temporalnych. Sięgnięto także po elementy dydaktycznej analizy kontrastywnej. Dzięki temu wiedza teoretyczna z zakresu aspektu została przedstawiona w najbardziej przystępny dla ucznia sposób. Tego rodzaju wprowadzenie zapewnia także optymalne wsparcie dla nauczyciela, którego zadaniem jest omówienie oraz zapoznanie uczących się z nowym zjawiskiem gramatycznym.

Konstruując niniejszy zestaw wykorzystano potencjał płynący z metody sparowanych form aspektowych. Połączenie wiedzy teoretycznej wraz z praktycznymi ćwiczeniami dotyczącymi tworzenia par aspektowych ma na celu jak najbardziej efektywną automatyzację wiedzy z zakresu zagadnień morfologicznych dotyczących aspektu. Ponadto w zestawie umieszczono zadania opierające się na tekstach – znajdziemy tu zarówno teksty preparowane, teksty zdydaktyzowane jak i teksty autentyczne. Co więcej, zamieszczono także ćwiczenia utrwalające zaprojektowane w podejściu komunikacyjnym oraz zadaniowym. W ten sposób zadbano o atrakcyjność zestawów z punktu widzenia uczniów oraz wprowadzono elementy wskazujące na praktyczność użycia aspektu w codziennej komunikacji.

Prezentowany zestaw składa się z dwóch części: teoretycznej oraz ćwiczeniowej. Pakiet otwiera wprowadzający tekst preparowany, w którym uczący się konfrontują się ze zjawiskiem aspektu w języku polskim, tzn. z występowaniem dwóch czasowników opisujących jedną czynność. Na tym etapie uczniowie powinni zauważyć analogię do ich języka pierwszego, w którym aspekt także występuje. W dalszej części uczący się otrzymują najważniejsze informacje o aspekcie w języku polskim w modelu dedukcyjnym. Zaprezentowane zostają zarówno zagadnienia semantyczne jak i morfologiczne. Sięgnięto także po elementy dydaktycznej analizy kontrastywnej, która ma na celu wsparcie identyfikacji podobieństw i różnic między kategorią aspektu w języku polskim oraz w języku pierwszym uczniów.

Część ćwiczeniowa zawiera osiem zadań utrwalających, skupiających się na automatyzacji różnych zagadnień związanych z aspektem. Zadania 1. - 4. dotyczą automatyzacji wiedzy z zakresu tworzenia par aspektowych. W zadaniu 1. uczeń dopasowuje odpowiednie formy aspektowe do podanych czasowników dokonanych lub niedokonanych. W ten sposób utrwalone zostają informacje o wybranych parach czasowników. W zadaniu 2. uczeń konfrontuje się z formami aspektowymi w kontekście, odpowiednio identyfikując je w tekście słuchanym. Celem zadania 3. jest automatyzacja wiedzy o parach aspektowych tworzonych na drodze prefiksacji. W zadaniu 4. uczeń wpisuje poprawną formę w danym aspekcie do podanych czasowników, jednocześnie konfrontując się z użyciem ich w kontrastujących znaczeniach semantycznych.

Zadanie 5. dotyczy automatyzacji zagadnień związanych z semantyką aspektu. Uczeń ma za zadanie wybranie poprawnej formy aspektowej, wykorzystując wiedzę teoretyczną o podstawowych znaczeniach aspektu oraz analizując kontekst sytuacyjny.

Zadanie 6. zaprojektowane zostało w podejściu zadaniowym. Wykorzystano w nim metodę tworzenia tekstów paralelnych. Uczeń integruje różne elementy wiedzy o aspekcie, by skonfrontować znaczenie tekstów skonstruowanych w kontrastujących aspektach. W zadaniu użyto tekstu zdydaktyzowanego tekstu autentycznego, tzn. wybrane czasowniki w tekście autentycznym zostały zamienione na podstawowe czasowniki bliskoznaczne².

Zadania 7. oraz 8. są nastawione na holistyczne wykorzystanie wiedzy o aspekcie. Zadaniem 7. jest zaprojektowane w modelu podejścia zadaniowego – uczniowie produkują tekst pisany w oparciu o podane informacje. Zadanie 8. jest ćwiczeniem komunikacyjnym, nastawionym na konwersację oraz produkcję tekstu mówionego.

² Zdydaktyzowane części zostały oznaczone nawiasami kwadratowymi.

CZAS PRZESZŁY. ASPEKT NIEDOKONANY I DOKONANY

Basia: Cześć, babciu!

Babcia: O, cześć Basiu! Jak było dzisiaj w szkole?

Basia: Całkiem dobrze! Na plastyce namalowałam twój portret i dostałam piątkę!

Babcia: Jaki ładny! Gratulacje! Ja nigdy nie dostawałam dobrych ocen z plastyki... Nie miałam do tego talentu i malowałam okropne obrazy. Za to писаłam piękne opowiadania!

Basia: To tak jak Ewa, moja przyjaciółka! Na języku polskim dostała szóstkę, bo napisała ciekawe wypracowanie o Adamie Mickiewiczu!

Babcia: A właśnie, przypomniało mi się! Przeczytałaś już *Pana Tadeusza*?

Basia: Jeszcze nie... Czytałam wczoraj cały wieczór, ale jeszcze nie skończyłam.

Babcia: Pani na pewno zrobi wam jutro sprawdzian!

Basia: Wiem, wiem... Na szczęście na biologii obejrzeliśmy dzisiaj film o ptakach i pani nie zadała nam zadania domowego, więc zdążę na czas!

Babcia: Szczęściarze z was! Za moich czasów nie oglądaliśmy filmów na lekcjach.

Basia: To biorę się za czytanie! Ewa zaprosiła mnie na urodziny i idę do niej po południu. Już nawet kupiłam jej prezent – najnowszą płytę Dawida Podsiadło!

Babcia: Bawcie się dobrze! My też często zapraszałyśmy się z koleżankami na urodzinowe podwieczorki i kupowałyśmy sobie drobne prezenty... To były czasy!

WAŻNE!

Czasowniki w języku polskim mają aspekt niedokonany lub dokonany. Zazwyczaj dobierają się w pary złożone z czasownika niedokonanego i dokonanego, np. *malować – namalować*, *kupić – kupić*, *oglądać – obejrzeć*. Odpowiednich form używamy w różnych sytuacjach:

Глаголы в польском языке подразделяются на два вида: совершенный и несовершенный. Обычно образуют видовые пары, состоящие из глаголов несовершенного и совершенного вида, например, *malować – namalować*, *kupować – kupić*, *oglądać – obejrzeć*. Мы используем соответствующие формы в различных ситуациях:

ASPEKT NIEDOKONANY (несовершенный вид) <i>Co robiłam? Co robiłem?</i>	ASPEKT DOKONANY (совершенный вид) <i>Co zrobiłam? Co zrobiłem?</i>
<p>Proces (akcja długotrwała) → długo, dwie godziny, cały dzień, trzy dni,...</p> <p>→ долго, два часа, весь день, три дня,</p> <p>Wczoraj <u>trzy godziny sprzątałam</u> całe mieszkanie. Вчера я <u>три часа убирала</u> всю квартиру.</p>	<p>Moment (akcja punktowa) → nagle, szybko, natychmiast, ...</p> <p>→ вдруг, быстро, немедленно</p> <p><u>Szybko posprzątałam</u> swój pokój, żeby mieć wolny wieczór. Я <u>быстро убрала</u> свою комнату, чтобы иметь свободный вечер.</p>
<p>Czynność powtarzalna (akcja wielokrotna) →codziennie, co tydzień, zawsze, często, rzadko, nigdy,...</p> <p>→ каждый день, еженедельно, всегда, часто, редко, никогда,...</p> <p>Kiedy mój tata był chory, <u>dzwoniłem</u> do niego <u>codziennie</u>. Когда мой отец болел, я <u>звонил</u> ему <u>каждый день</u>.</p>	<p>Czynność jednokrotna (akcja jednokrotna) → jeden raz</p> <p>→ один раз</p> <p>Wczoraj o 20:00 <u>zadzwońnięm</u> do mojego taty. Вчера в 20:00 я <u>позвонил</u> папе.</p>
<p>Brak rezultatu (czynność niezakończona) → nadal, ciągle,...</p> <p>→ постоянно, ...</p> <p>Wczorajem <u>писаłam</u> wypracowanie na zajęcia z polskiego, ale <u>jeszcze go nie skończyłam</u>. Вечером я <u>писала</u> сочинение для урока польского языка, но <u>ещё не закончила его</u>.</p>	<p>Rezultat (czynność zakończona) → wreszcie, nareszcie, w końcu</p> <p>→ наконец-то, в конечном счете, в конце концов</p> <p><u>Wreszcie napisałam</u> wypracowanie i mogę je wysłać mojemu nauczycielowi! <i>Наконец-то</i> я <u>написала</u> сочинение и могу отправить его своему учителю!</p>
<p>UWAGA! Określenia: <i>rano, wieczorem, wczoraj, dwa dni temu, rok temu, ...</i> <u>nie decydują</u> o aspekcie!</p>	

Czasowniki niedokonane i dokonane łączą się w pary na różne sposoby:

Несовершенные и совершенные формы сочетаются парами по-разному:

DODANIE PRZEDROSTKA (ПРЕФИКАЦИЯ)	ZMIANA PRZYROSTKA/ ZMIANA TEMATU (СУФФИКСАЦИЯ / ЧЕРЕДОВАНИЕ ОСНОВЫ СЛОВА)	ODMIENNE FORMY (РАЗНЫЕ ФОРМЫ)
<i>Na-, po-, prze-, s-, u-, wy-, z-, za-, ...</i>	<i>-ać → -ić; -ać → yć; -ać → ieć; -ać → ąć</i>	mówić – powiedzieć brać – wziąć iść – pójść oglądać - obejrzeć
<i>pisać – napisać prosić – poprosić czytać – przeczytać kończyć – skończyć myć – umyć pić – wypić robić – zrobić śpiewać – zaśpiewać</i>	<i>zapraszać – zaprosić wracać – wrócić otwierać – otworzyć odpowiadać – odpowiedzieć zamykać – zamknąć</i>	
	<i>dawać – dać</i>	

UWAGA! Niektóre czasowniki mają tylko jedną formę lub jedna forma może wyrażać jednocześnie obydwa aspekty (czasowniki dwuaspektowe):

Некоторые глаголы имеют только одну форму или одна форма может одновременно выразить оба вида (двувидовые глаголы):

Tylko niedokonane	<i>być, mieć, pracować, studiować, mieszkać, kochać, czekać, ...</i>
Tylko dokonane	<i>Zwichnąć</i>
Dwuaspektowe	<i>aresztować, awansować</i>

ZADANIE 1.

Dobierz czasowniki w pary:

spotykać – pytać – zjeść – zwiedzić – oglądać – wstawać – umyć – dać – pić – jechać –
zadzwoić – wziąć – otworzyć – zgubić – rzucać

ASPEKT NIEDOKONANY	ASPEKT DOKONANY
jeść	
	wypić
myć	
	spytać
dzwonić	
	pojechać
gubić	
	wstać
dawać	
	odpowiedzieć
otwierać	
	rzucić
zwiedzać	
	spotkać
brać	
	obejrzeć

ZADANIE 2. To nie był mój dzień! Link do nagrania: <https://youtu.be/Ry0g4aG-vNU>

Paulina opowiada o swoim dniu. Wysłuchaj nagrania i uzupełnij brakujące czasowniki. W jakim aspekcie zostały użyte czasowniki? Dlaczego?

*Sobota to nie był mój dzień!¹ dopiero o 12:00! Codziennie²
po 6:00, więc chciałam dłużej pospać. Miałam jednak dużo planów, więc szybko³
śniadanie i⁴ włosy. Potem przez godzinę⁵książkę na zajęcia
z języka polskiego. Niestety, nie⁶ jej do końca. O 14:00 nagle⁷
Paweł. Był trochę zły.⁸ już od piętnastu minut, a ja nie odbierałam. Po prostu
zostawiłam w telefon w kuchni! Paweł⁹ mnie, czy¹⁰ już
wypracowanie o Krakowie na poniedziałek. Oczywiście, że nie! W piątek¹¹ je
przez dwie godziny, ale jeszcze nie skończyłam. Potem Paweł¹² mnie na kawę...
.....¹³, że niestety nie mam czasu. Po rozmowie z Pawłem byłam smutna i nie
miałam ochoty ani pisać ani czytać.¹⁴ szybko obiad, a następnie przez
kilka godzin¹⁵. Do wieczora¹⁶ całe mieszkanie. Wtedy było
już za późno na naukę, więc po prostu¹⁷ spać. Jutro będzie lepiej!*

ZADANIE 3.

Z jakimi prefiksami łączą się podane czasowniki, by utworzyć formę dokonaną? Uzupełnij!

*czytać – dzwonić – gotować – grać – gubić – jeść – jechać – kończyć – kraść – kończyć – malować –
myć – pić – pisać – prosić – próbować – pytać – robić – rozmawiać – sprzątać – śpiewać – uczyć (się)*

<i>na-</i>	<i>po-</i>	<i>prze-</i>	<i>s-</i>	<i>wy-</i>	<i>u-</i>	<i>z-</i>	<i>za-</i>

ZADANIE 4.

Ułóż zdania według wzoru z czasownikami w podanym aspekcie!

a) Czasowniki dokonane

*W zeszłym miesiącu codziennie piłam zieloną herbatę. Dzisiaj po raz pierwszy **wypłam** kawę.*

1. Na próbie trzy godziny śpiewałam ciągle jedną piosnkę. Wieczorem ją na koncercie.
2. Gdy byłam dzieckiem rzadko zwiedzałam zamki. W te wakacje zamek w Kórniku.
3. Byłam chora i przez tydzień brałam lekarstwo na kaszel. Rano ostatnią tabletkę.
4. Cały dzień pisałam e-mail do kolegi z Polski. Wieczorem wreszcie go
5. Martyna nigdy nie ogładała serialu „Rojst”. Ja wszystkie odcinki w jeden wieczór!

b) Czasowniki niedokonane

*Pierwszy raz w życiu kupiłam kolorową sukienkę. Wcześniej zawsze **kupowałam** tylko czarne ubrania.*

1. Wieczorem wreszcie namalowałam obraz dla dziadka. Cały miesiąc go
2. Dzisiaj zamknęłam sklep o 15:00. Zazwyczaj go o 18:00.
3. W końcu zagrałam główną rolę w filmie! Wcześniej tylko krótkie epizody.
4. W niedzielę mój tata ugotował obiad. W tygodniu codziennie moja mama obiady.
5. W poniedziałek wstałam wcześniej rano. W weekend z łóżka dopiero po południu!

ZADANIE 5.

Wybierz poprawną formę czasownika.

*Na studiach codziennie kupowałam / **kupiłam** mleczną czekoladę*

- 1) W sobotę wieczór trzy godziny *grałam / zagrałam* w najnowszą grę na PlayStation.
- 2) Marek szybko *rzucił / rzucił* papierosa na ziemię, żeby jego mama nie zobaczyła, że pali.
- 3) W wakacje codziennie *dzwoniłam / zadzwoniłam* do przyjaciółki, by opowiadać jej o moich przygodach.
- 4) Wczoraj podczas spaceru *gubiłam / zgubiłam* mój ulubiony szalik.
- 5) Przez dwa lata *uczyłam / nauczyłam* się hiszpańskiego, ale już nic nie pamiętam.
- 6) W piątek Piotr zebrał się na odwagę i wreszcie *zapraszał / zaprosił* Agnieszkę na randkę.
- 7) Po otrzymaniu wiadomości, że dziadek jest w szpitalu, natychmiast tam *jechałam / pojechałam*.
- 8) Kiedy byłam dzieckiem nigdy nie *odpowiedziałam / odpowiadałam* na pytania nieznajomych.
- 9) Po wielu nieudanych próbach Karol nareszcie sam *gotował / ugotował* żurek.
- 10) Cały ranek *myłam / umyłam* naczynia po wczorajszej imprezie.
- 11) Podczas kolacji *mówiłam / powiedziałam* rodzicom, że dostałam stypendium na studia w USA.
- 12) Wczoraj wieczorem Ewelina *pisala / napisała* list do Eryka, ale była zmęczona i go nie skończyła.

ZADANIE 6.

Przeczytaj wiersz i podkreśl czasowniki. W jakim aspekcie użyto czasowników? Dlaczego?

Przepisz wiersz używając czasowników w innym aspekcie. Czy to możliwe? Jak zmieni się wtedy znaczenie wiersza?

Renata Zrajkowska-Bujak

***³

mama dzwoniła po każdym grzmocie
odbierałam z nowym błyskiem
burza w grudniu
nie wróży niczego

przerwała pytaniem
czy wszystko w porządku

tak więc [usiadłam] na parapecie
nie. nie [umyłam] okien przed świętami
i z rozmysłem [spaliłam] pierniki

a teraz czekam
aż spadnie

może gwiazda spadnie

wiem. wiem że nie sierpień
ale może. w końcu
grudnie są nieobliczalne

³ Fragmenty, opracowane. Źródło: <http://www.poezja.exe.pl/renata-zrajkowska-bujak.html> (dostęp 23.03.2022)

ZADANIE 7.

Dzień z życia aktorki Janiny Kowalik. Na podstawie podanych informacji zrekonstruuj dzień z życia aktorki Janiny Kowalik. Napisz krótkie opowiadanie.

KIEDY?	CO ROBIŁA/CO ZROBIŁA?
<i>wczesnie rano</i>	wstać / wstawać
<i>przez pół godziny</i>	brać / wziąć prysznic
<i>Szybko</i>	jeść / zjeść śniadanie
<i>dwadzieścia minut</i>	jechać / pojechać do studia
<i>w południe</i>	spotykać / spotkać się z dziennikarzem
<i>o 13:00</i>	wrócić / wracać do domu
<i>przez godzinę</i>	gotować / ugotować obiad
<i>po obiedzie</i>	dzwonić / zadzwonić do koleżanki
<i>Szybko</i>	myć / umyć włosy
<i>dziesięć minut</i>	pić / wypić kawę
<i>po popołudniowej kawie</i>	iść / pójść do teatru
<i>przez dwie godziny</i>	grać / zagrać główną rolę w sztuce
<i>po spektaklu</i>	dostać / dostawać kwiaty od fana
<i>o północy</i>	kończyć / skończyć pracę

ZADANIE 8.

Porozmawiaj z koleżanką lub kolegą z grupy i dowiedz się, jak spędził/a weekend. Zrób notatki i opowiedz grupie, czego się dowiedziałeś/aś!

KLUCZ ODPOWIEDZI

ZADANIE 1.

ASPEKT NIEDOKONANY	ASPEKT DOKONANY
<i>jeść</i>	<i>zjeść</i>
<i>pić</i>	<i>wypić</i>
<i>myć</i>	<i>umyć</i>
<i>pytać</i>	<i>spytać</i>
<i>dzwonić</i>	<i>zadzwonić</i>
<i>jechać</i>	<i>pojechać</i>
<i>gubić</i>	<i>zgubić</i>
<i>wstawać</i>	<i>wstać</i>
<i>dawać</i>	<i>dać</i>
<i>odpowiadać</i>	<i>odpowiedzieć</i>
<i>otwierać</i>	<i>otworzyć</i>
<i>rzucać</i>	<i>rzucić</i>
<i>zwiedzać</i>	<i>zwiedzić</i>
<i>spotykać</i>	<i>spotkać</i>
<i>brać</i>	<i>wziąć</i>
<i>oglądać</i>	<i>obejrzeć</i>

ZADANIE 2.

1. wstałam
2. wstawałam
3. zjadłam
4. umyłam
5. czytałam
6. przeczytałam
7. zadzwonił
8. dzwonił
9. spytał
10. napisałam
11. pisałam
12. zaprosił
13. odpowiedziałam
14. ugotowałam
15. sprzątałam
16. posprzątałam
17. poszłam

ZADANIE 3.

<i>na-</i>	<i>po-</i>	<i>prze-</i>	<i>s-</i>	<i>wy-</i>	<i>u-</i>	<i>z-</i>	<i>za-</i>
namalować	pojechać	przeczytać	Skończyć	Wypić	ugotować	zgubić	zadzwoić
napisać	poprosić		spróbować		ukraść	zjeść	zagrać
nauczyć (się)	porozmawiać posprzątać		spytać		umyć	zrobić	zaśpiewać

ZADANIE 4.

a) czasowniki dokonane

1. zaśpiewałam
2. zwiedziłam
3. wzięłam
4. napisałam
5. obejrzałam

b) czasowniki niedokonane

1. malowałam
2. zamykałam
3. grałam
4. gotowałam
5. wstawałam

ZADANIE 5.

1. grałem
2. rzucił
3. dzwoniłam
4. zgubiłem
5. uczyłam
6. zaprosił
7. pojechałam
8. odpowiadałam
9. ugotował
10. myłam
11. powiedziałam
12. pisała